

ВІДГУК

**опонента декана факультету економічних відносин та фінансів
Державного біотехнологічного університету,
доктора економічних наук, професора ЛАРИНОЇ Тетяни Федорівни
на дисертацію ЧЕРНЯВСЬКОГО Івана Юрійовича
на тему: «Розвиток інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери
в умовах цифрової економіки»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за науковою спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»**

Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Нині концептуалізація сучасного бачення розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки знаходиться у колі найбільш актуальних наукових та практичних проблем. Це пояснюється тим, що в існуючих умовах господарювання, яким притаманні гострі турбулентні коливання економічного простору, стрімкий поступ технологій, невпинні скорочення періодів життєвого циклу товарів, галузевих ринків та технологій, поглиблення глобалізаційних процесів, інтеграційні трансформації, підприємства повинні бути налаштовані на усвідомлення важливості інтелектуалізації своєї діяльності й необхідності відповідних змін та їх постійне, структуроване і злагоджене впровадження. Отже, розвиток інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки стає ключовою складовою усієї системи управління підприємства.

Світовий досвід свідчить, що здатність своєчасно ідентифікувати й мінімізувати загрози та генерувати і впроваджувати необхідні інтелектуальні перетворення є найважливішим чинником ефективного функціонування та стабільного розвитку сучасних аграрних підприємств. При цьому будь-які рішення щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки містять у собі протиріччя між прагненням аграрного підприємства як економічної системи зберегти стабільність, підвищити економічну стійкість з одного боку, і необхідністю постійного розвитку – з іншого.

Дослідження, присвячені розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки відображають ці протиріччя. Українська практика ведення аграрного бізнесу підтверджує, що для підтримки стратегічної економічної стійкості усім без винятку аграрним підприємствам необхідний дієвий механізм, базисом якого має стати якісно нова парадигма розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки. Статистичні дані засвідчують загострення проблем, пов'язаних із забезпеченням інституціональної стабілізації аграрних підприємств, основою

якої виступає позитивна динаміка економічної доданої вартості та інших результативних показників фінансово-економічної діяльності. Адже в умовах підвищеного динамізму бізнес-середовища соціально-економічна ефективність підприємств аграрної сфери підтримується лише на основі інтелектуалізації, екологізації та цифровізації діяльності. З огляду на все вищезначене, розроблення теоретико-методологічної концепції розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки та удосконалення й гармонізації процесів інтелектуального зростання, створюють широку платформу для наукового пошуку та дискурсу. У зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження І. Ю. Чернявського є актуальною, теоретично і практично значимою та своєчасною.

Дисертант брав участь у виконанні плану науково-дослідних робіт факультету аграрного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Розвиток маркетингу підприємств аграрного сектору економіки України» (номер державної реєстрації 0125U002310), в межах якої автором обґрунтовано нарощення компетентнісної компоненти забезпечення інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери щодо генерування додаткових конкурентних переваг; «Розвиток маркетингу на підприємствах аграрного сектору та переробних підприємствах» (номер державної реєстрації 0120U100630), в рамках якої автором обґрунтовано особливості, завдання й механізм методологічного підходу реформатування інтелектуального капіталу під впливом цифрових трансформацій й зростання конкуренції. Результати наукових досліджень відображені у розділах наукового звіту із зазначеної теми, підготовлених дисертантом індивідуально.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій здобувача

Достовірність, виваженість та обґрунтованість висновків і рекомендацій, отриманих здобувачем у ході дослідження, визначається сукупністю викладених наукових результатів. Форма представлення результатів дослідження свідчить про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та вміння працювати з науковим матеріалом. У ході дослідження автором опрацьовано 446 найменувань бібліографічних джерел, що представляють собою чинні законодавчі та нормативно-правові документи, літературні джерела та перелік наукових публікацій автора з теми дослідження.

Опрацьовано значний масив даних, представлених в основному тексті дисертації та додатках до роботи. Теоретичною і методичною базою дослідження є положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки від часу формування класичних економічних теорій та теорій управління до сучасних наукових розробок визнаних вітчизняних і зарубіжних науковців, що присвячені проблемам розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки.

Мета та завдання дисертаційного дослідження відповідають темі роботи та не суперечать висновкам, здійсненим у процесі дослідження. Дисертація характеризується змістовністю, логічністю та структурованістю викладення матеріалу.

Теоретичною та методичною основою дисертації є загальнонаукові та спеціальні методи досліджень, які ґрунтуються на сучасних наукових економічних концепціях, а також сукупність сучасних методів дослідження, зокрема: логічний та історичний методи – для уточнення й поглиблення розуміння сутнісних і змістових атрибутів інтелектуального капіталу та інтелектуального потенціалу, розкриття й характеристики трансформації структурних компонентів інтелектуального капіталу під впливом цифрових викликів; методи системно-функціонального підходів – для розкриття особливостей цифрового перезавантаження архітектури та розвитку інтелектуального капіталу в аграрній сфері; методи систематизації, групування, узагальнення й формалізації – для удосконалення методологічного інструментарію диференціальної діагностики та обґрунтування панорамної капсули критеріїв та індикаторів діагностики інтелектуального капіталу в підприємствах аграрної сфери; економіко-статистичний – для дослідження сучасної практики та проведення моніторингу й з'ясування закономірностей становлення інтелектуального капіталу в підприємствах аграрної сфери з урахуванням специфіки їх функціонування; економіко-математичні – для мультирівневої діагностики адаптивності інтелектуального капіталу в аграрній сфері; методи аналізу і синтезу, кореляційно-регресійного аналізу – для ідентифікації резервів зміцнення інтелектуального капіталу у підприємствах аграрної сфери; інтегральної оцінки – для здійснення оцінки інтелектуального потенціалу в підприємствах агросфери на багатокритеріальній основі; анкетування, експертних оцінок, якісного і кількісного аналізу – для виявлення умов і чинників щодо нарощення компетентнісної компоненти забезпечення інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери; методи системно-структурного та компаративного аналізу – для оцінки цифрового перезавантаження як атратора інтелектуального зростання та лідерства підприємств аграрної сфери; методи синтезу систем, аналізу ієрархій – для розроблення науково-практичних рекомендацій щодо підвищення соціальної відповідальності, інклюзій та інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери; методи програмно-цільового управління – для окреслення архітектоніки проривних рішень емерджентності інтелектуального потенціалу в аграрних підприємствах; логіко-когнітивний метод – для опрацювання науково-методичного забезпечення та пріоритетів інтелектуальної капіталізації для підприємств аграрної сфери у цифрову добу; методи економічного моделювання та прогнозування – для розкриття методологічного фокусу переформатування інтелектуального капіталу під впливом цифрових трансформацій; методи індукції та дедукції, наукової абстракції – для розроблення наукових підходів побудови парадигми

поступу інтелектуального капіталу в агросфері; методи структурно-логічного та економіко-математичного моделювання – для обґрунтування векторів антисипативних траєкторій реконструкції інтелектуального капіталу та альтернативних сценаріїв адаптації інтелектуального капіталу до вимог цифрової економічної парадигми в підприємствах аграрної сфери; абстрактно-логічний – для узагальнення й формування висновків; графічний метод – для наочного відображення результатів досліджень.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти України, офіційні дані міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, статистична, корпоративна та фінансова звітність підприємств аграрної сфери, звіти міжнародних агенцій, наукові розробки, монографії та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативно-довідкова література, інформаційні ресурси мережі Internet, а також спеціальні дослідження, опитування, анкетування, узагальнення та спостереження автора.

У першому розділі змістовно та логічно розкривається понятійно-термінологічний апарат, зокрема уточнено сутнісні й змістові атрибути інтелектуального капіталу, розкрито трансформацію його структурних компонентів в підприємствах під впливом цифрових викликів, виявлено особливості цифрового перезавантаження архітектури та розвитку інтелектуального капіталу в підприємствах аграрної сфери.

У другому розділі удосконалено інструментарій та обґрунтовано панорамну капсулу критеріїв й індикаторів диференціальної діагностики інтелектуального капіталу в підприємствах аграрної сфери, розкрито інтелектуальний потенціал як програмне інноваційне плато інтелектуального зростання для підприємств аграрної сфери та встановлено методологічний принцип переформатування інтелектуального капіталу під впливом цифрових трансформацій.

У третьому розділі дисертації проведено моніторинг й з'ясовано закономірності становлення інтелектуального капіталу в аграрній сфері та здійснено його мультирівневу діагностику, ідентифіковано резерви зміцнення інтелектуального капіталу й оцінено інтелектуальний потенціал у підприємствах на багатокритеріальній основі.

У четвертому розділі поглиблено теоретичні та практичні положення до визначення пріоритетів інтелектуальної капіталізації для підприємств аграрної сфери, розроблено методичні рекомендації та заходи щодо нарощення компетентнісної компоненти забезпечення інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери, обґрунтовано цифрове перезавантаження як атратора інтелектуального зростання та лідерства підприємств аграрної сфери й визначено напрями підвищення соціальної відповідальності та інклюзій для інтелектуального зростання.

У п'ятому розділі суттєвим науковим результатом вважаємо сформовані наукові засади побудови парадигми розвитку інтелектуального капіталу в аграрній сфері,

обґрунтовані наукові підходи до розбудови векторів антисипативних траєкторій й домінанти розроблення та відбору альтернативних сценаріїв щодо реконструкції та адаптації інтелектуального капіталу до вимог цифрової економічної парадигми для аграрних підприємств, опрацьоване науково-методичне забезпечення щодо архітекτονіки проривних рішень емерджентності інтелектуального потенціалу в аграрному бізнесі.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і практичні рекомендації мають високий рівень обґрунтованості, що підтверджується опрацюванням значного обсягу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертації, використанням реальних статистичних даних та інформаційних джерел, застосуванням як загальнонаукових, так і специфічних методів наукового дослідження.

Висновки, отримані автором у ході виконання дисертаційного дослідження, є достовірними та містять положення наукової новизни. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів зумовлюється їхньою апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями в науково-спеціалізованих виданнях, а також документацією, яка підтверджує впровадження практичних результатів дослідження в господарську діяльність аграрних підприємств.

Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів

Серед досягнень дисертанта слід відмітити те, що отримані результати характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть дисертаційного дослідження.

Зокрема, обґрунтовано унікальне науково-методичне забезпечення щодо архітекτονіки проривних рішень емерджентності інтелектуального потенціалу в аграрних підприємствах, як системну, інноваційну та стратегічну конструкцію, що поєднує ресурси, знання й цінності у єдину синергетичну систему, яка передбачає: формування та зміцнення інтелектуального потенціалу аграрних підприємств, що виникає внаслідок синергії людських, технологічних, фінансових та інституційних ресурсів і забезпечує нову якість їх розвитку, модернізації та прогресу у цифровій економічній парадигмі.

Цікавими вважаємо сформовані наукові засади побудови парадигми поступу інтелектуального капіталу в аграрній сфері, які, на відміну від існуючих, є стратегічним напрямом для майбутнього зміцнення й нарощення інтелектуального капіталу, як рушія модернізації, що передбачає глибинну трансформацію аграрного менеджменту з урахуванням провідних наукових підходів організації виробництва, інтелектуалізації й цифровізації діяльності, взаємодію з контактними аудиторіями, інтеграцією різноманітних концептуальних компонент, окресленням методологічних та методичних форматів, визначанням інструментальних експонентів, що ґрунтуються на інтелектуалізації, інноваційності, екологічності, інклюзивності, соціальній відповідальності, адаптивності

та динамічному освоєнні цифрових рішень й концентрується на сутнісній квінтесенції наукових поглядів, що забезпечують експоненційний розвиток аграрної сфери.

Доцільними є розроблені наукові підходи до розбудови антисипативних траєкторій реконструкції інтелектуального капіталу у підприємствах аграрної сфери знаковими атрибутами яких є комплексність, превентивність, всеосяжність, транспарентність, адекватність, системність, пріоритетність, адаптивність, функціональність, стратегічна спрямованість, що пропонують множину можливих стратегічних шляхів та комбінацій, які підприємство може обрати, опираючись на наявні ресурси, ризики, завдання з метою підтримування їх адаптивності і резильєнтності до зовнішніх викликів.

На особливу увагу заслуговує методологічний інструментарій диференціальної діагностики інтелектуального капіталу підприємств, який опирається на синтез підходів, демонструє високий ступінь взаємодоповнюваності, забезпечуючи комплексне охоплення предметної області, глибину аналітичного проникнення й стратегічний напрям управлінських рішень та структурує інтелектуальний капітал за шестирівневою моделлю, де кожен рівень характеризується специфічними ознаками, завданнями та ступенем інтеграції цифрових технологій і відображає поступову трансформацію інтелектуального капіталу від традиційних форм до високотехнологічних бізнес-моделей.

Авторським здобутком вважаємо удосконалені теоретичні та практичні положення до визначення пріоритетів інтелектуальної капіталізації підприємств аграрної сфери, що включає: розроблення дерева взаємопов'язаних цілей, концептуального методичного підходу, системи управлінських рішень, індикативних сценаріїв та етапів підвищення інтелектуальної капіталізації, визначення потенційних зон стабілізаційних заходів на основі використання комплексу методів, моделей, критеріїв та процедур, що дозволяє оцінити, спрямувати та активізувати використання інтелектуального капіталу як джерела економічної цінності та конкурентних переваг в підприємствах аграрної сфери у цифрову добу.

У дисертації також удосконалено панорамну капсулу критеріїв та індикаторів діагностики інтелектуального капіталу в підприємствах агросфери, яка базується на багатофакторній, багаторівневій системі критеріїв та індикаторів, адаптованих до специфіки аграрної сфери та особливостей цифрових трансформацій, за шістьма функціональними модулями (економічні результати; якість людського капіталу; цифрова зрілість; ефективність організаційного капіталу; інноваційна активність; комунікаційний капітал), що дає змогу детальніше оцінити можливості розвитку інтелектуального капіталу, виявити причинно-наслідкові залежності між його компонентами та явищами і процесами, які мають істотний вплив; методичні рекомендації і заходи щодо нарощення компетентнісної компоненти забезпечення інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери, які передбачають трансформацію освітньої складової, визначення широкого спектру

додаткових потенціалів і пріоритетів, інкрементальних модулів нарощення компетентнісної компоненти та ухвалення комплексу заходів, які систематизовано за ключовими напрямками, що дозволить аграрним господарствам примножити й зміцнити компетентнісну компоненту, забезпечуючи їх резильєнтність та емерджентність у цифрову добу та обґрунтовано моделювання та вибір альтернативних сценаріїв адаптації інтелектуального капіталу до вимог цифрової економічної парадигми для підприємств аграрної сфери, знаковими відмінностями яких є три альтернативні сценарії адаптації (інкрементальний, програмний й інноваційний), кожен з яких відображає темп, глибину, інтенсивність та спрямованість змін у виробничій діяльності підприємства, що формують комплексний фундамент для пост воєнного відтворення підприємств аграрної сфери, інкрементальний сценарій забезпечує поступове вдосконалення процесів, програмний відкриває нові ринки та бізнес-моделі, а інноваційний створює інтелектуальні екосистеми, така множина шляхів дозволяє підприємствам не лише виживати в умовах цифрової економічної парадигми, але й активно формувати нові конкурентні переваги, а їх інтеграція створює гнучку систему стратегічного управління, де кожен сценарій може стати окремим напрямом для розвитку.

Важливими з наукової точки зору також є пропозиції щодо уточнення теоретичної інтерпретації композиції сутнісних й змістових атрибутів інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу, здатного визначати успіх економічних суб'єктів та країн у сучасному світі, що сприяло розкриттю трансформації структурних компонентів, їх композиції й взаємодій в підприємствах під впливом цифрових викликів та є основою для ефективного управління, стратегічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності сучасних аграрних підприємств.

Автором оригінально визначено особливості цифрового перезавантаження архітектури та розвитку інтелектуального капіталу в аграрній сфері (секторальна різноманітність, залежність від природних умов та багатогранності аграрного виробництва, конвергенція цифрових та технологічних процесів, екологічна відповідність, регуляторна динаміка аграрної політики, комплексність менеджменту, наукова кооперація, соціальна інтеграція, розвиток управлінських компетенцій і соціальна відповідальність, глобалізація та міжнародна конкуренція), що визначаються тісним взаємозв'язком між явищами стабільності та невизначеності, зумовлюють часткову динамічну стійкість будь-якої економічної системи та проявляється в управлінських практиках та технологічних рішеннях.

Здобувач розкрив характеристику інтелектуального потенціалу у контексті цифрових викликів як системно-динамічну, багаторівневу, інтегровану конструкцію, що поєднує знання, креативні та технологічні компоненти й враховує не лише наявні ресурси, а й здатність підприємства до їх розвитку, трансформації та ефективного використання, що дозволяє визначити його у якості програмного інноваційного плато, яке забезпечує

інтелектуальне зростання для підприємств аграрної сфери, їх стабільне інноваційне функціонування, пробудження інтелектуальних можливостей, резервів й ресурсів щодо набуття ними статусу інтелектуального капіталу.

Запропоновано методологічний підхід переформатування інтелектуального капіталу під впливом цифрових трансформацій, який розкрито за п'ятьма програмними векторами і який містить аналіз програмних завдань підприємств; оцінку поточного стану та динаміку розвитку інтелектуального капіталу; моделювання, прогнозування та порівняння сценаріїв зростання; ідентифікацію економічної ефективності програм інтелектуалізації; корегування програм відповідно до змін у цифровому середовищі.

Розроблено оригінальний цифровий маршрутизатор підприємств аграрної сфери до здобуття лідерства на основі інтелектуального зростання, представлений як дорожня карта з інкрементальними етапами за дев'ятьма модулями (старт цифрової конвергенції; вихід у глобальний онлайн-простір; прогнозування та інтелектуальні рішення; оптимізація виробничих процесів; точність і сталість агропрактик; розвиток цифрових компетенцій; колективне інтелектуальне зростання; захисний бар'єр).

Опрацьовано напрями освоєння соціально-відповідальних та інклюзивних практик з визначенням ефектів підвищення сталості та стратегічної пріоритетності для довгострокового інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери на основі системного підходу: посилення ролі держави, як гаранта соціальних інтересів, формування прозорого бізнес-середовища, інвестування у інтелектуальні ресурси та інклюзивність, а також боротьби з проявами корупції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертації доведено до рівня конкретних пропозицій та рекомендацій що можуть використовуватися державними владними структурами під час підготовки проєктів нормативно-правових актів щодо розвитку та регулювання аграрної сфери України, а також аграрними підприємствами для розвитку інтелектуального капіталу в реаліях цифрової економіки.

Одержані результати дисертаційного дослідження в частині реалізації заходів інтелектуальної капіталізації аграрних підприємств як чинника економічного зростання та відновленню аграрної сфери у післявоєнний період прийнято до використання в роботі Міністерства економіки України (довідка № 70-04/34 від 26.06.2025 р.).

Результати наукових досліджень та рекомендацій в частині розроблення поетапного плану розвитку компетентносної компоненти, що допоможе підприємству адаптуватися до нових умов цифрової економіки, підвищити конкурентоздатність та забезпечити інноваційний процес впроваджено в діяльності ДП ДГ «Агрономія» Миронівського

інституту пшениці імені В. М. Ремесла Національної академії аграрних наук України (довідка № 225 від 10.11.2025 р.).

Результати аналітичних досліджень автора та основні положення дисертації щодо нарощення інтелектуального капіталу підприємств в умовах цифрової економіки, а також соціальної відповідальності підприємств прийнято до впровадження в ДП «Державний центр сертифікації та експертизи сільськогосподарської продукції» (довідка № 04.05 від 22.07.2025 р.).

У роботі Громадської спілки «УКРСАДВИНПРОМ» (довідка № 25-94 від 29.08.2025 р.) прийнято до впровадження заходи та методологічні підходи щодо формування інклюзивної культури на підприємствах аграрної сфери, які дадуть змогу господарствам бути більш адаптивними до змін в післявоєнний період, підготовленими до нових викликів економічних перетворень, запитів суспільства та орієнтуватися на стратегії сталого розвитку.

У діяльності АТ «ПУМБ» (довідка № КНО 19.4/5 від 19.06.2025 р.) впроваджено положення та пропозиції дисертаційного дослідження щодо мультирівневої диференціації розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери, їх пріоритетних орієнтирів капіталізації та підвищення рівня прибутковості, що сприяло зменшенню кредитних ризиків для банку та покращило процес кредитування аграрних підприємств.

Результати та рекомендації наукових досліджень прийнято до впровадження НАСК «Оранта» (довідка № 1190-01/274 від 18.09.2025 р.) в частині використання сучасних інформаційних технологій, як платформи активізації розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки та застосування й модернізації методів оцінки ризиків, що стали важливим елементом страхування аграрних підприємств.

З огляду на значимість для науки і практики отриманих автором результатів, дисертацію слід віднести до дослідження, яке вирішує актуальну проблему щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки.

Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до докторських дисертацій за науковою спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 44 наукових праць, з яких 3 статті у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 2 колективні монографії, 23 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових видань України, 16 тез наукових доповідей.

Опубліковані автором статті повною мірою відображають наукову новизну результатів дисертаційного дослідження та їх сутність, а результати дослідження доповідалися і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах.

Таким чином, можна стверджувати, що наукові положення дисертації здобули належну та достатню апробацію результатів дисертації.

Оцінка викладення й оформлення дисертації

Дисертація містить анотацію і складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел із 446 найменувань. Загальний обсяг дисертації становить 512 сторінок, робота містить 138 таблиць, 106 рисунків.

Логіка досліджень І. Ю. Чернявського, використані ним методичні засади обґрунтування положень та висновків, підтвердження результатів довідками різних за ієрархією підприємств і організацій, апробація на конференціях і наукових зібраннях основних висновків дисертації, дає підстави для ствердження про достовірність одержаних результатів.

Дисертація виконана українською мовою, оформлена у повній відповідності з вимогами, є завершеною науково-дослідною роботою, виконана на високому науково-теоретичному рівні, відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, науковим стилем подачі матеріалу, містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються як в основній частині дисертації, так і винесені у додатки.

Зміст реферату достатньо повно розкриває основні положення дисертації, отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації, є ідентичними з основними положеннями дисертації. Реферат оформлено згідно з вимогами та у стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута у роботі.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та практичними рекомендаціями, які подано здобувачем для прилюдного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела.

У роботі відсутнє привласнення чужих ідей та прикладних розробок, результатів або висловлювань без оформлення належного цитування. Аналіз реферату, матеріалів дисертації та публікацій свідчить про відсутність фабрикації, фальсифікації, фальсифікації.

Дисертація І. Ю. Чернявського має високий рівень унікальності представлених авторських розробок, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи роботу в цілому, слід зауважити, що вона має певні недоліки і дискусійні положення, а саме:

1. Дисертаційна розробка істотно б виграла, якби була запропонована методика оцінки впливу ключових складових інтелектуального капіталу аграрного підприємства на його конкурентні переваги, що базується на порівняльному аналізі існуючих методик та стандартизованому наборі зв'язків ринкової комунікації підприємства та його власних можливостей.

2. Аграрні підприємства різноманітні, тому варто було б здійснити аналіз взаємодії чинників зовнішнього і внутрішнього середовища та їх впливу на рівень розвитку інтелектуального капіталу не лише у розрізі малих, середніх та великих підприємств, а й у зрізі специфіки їх діяльності.

3. У науковій роботі здійснюється обґрунтування теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери до умов цифрової економіки, одночасно питання впровадження нових мережевих та а-ієрархічних організаційних структур залишилися поза увагою. Вважаємо, що цей аспект представляє значний потенціал перспективних досліджень здобувача.

4. Автор у своєму дослідженні досить ґрунтовно зосередився на діагностиці адаптивності становлення інтелектуального капіталу на прикладі досліджуваних аграрних підприємств, але щодо пропонованих заходів підвищення ефективності їх розвитку, то вони наведені у неповному обсязі.

5. На наш погляд, невиправдано лаконічно розглядається такий аспект, як виявлення зовнішніх та внутрішніх, макро- і мікрочинників впливу на формування, та дієвість стратегічних векторів інтелектуального зростання для підприємств аграрної сфери у цифрову добу в контексті вимірів сьогодення. Не встановлено індикатори та орієнтири бажаного рівня стратегічного інтелектуального зростання для досліджуваних аграрних підприємств.

6. Недостатньо уваги автор присвятив розгляду проблем щодо удосконалення цифрової компетентнісної компоненти забезпечення інтелектуального зростання підприємств аграрної сфери, актуальність якої зростає.

Висловлені дискусійні положення та зауваження щодо наявності певних недоліків у дисертації, тим не менш, не знижують її якості, що дозволяє вважати її довершеною науковою працею.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація І. Ю. Чернявського є цілісною, завершеною, самостійно виконаною, кваліфікованою науковою працею, в якій на основі проведених автором досліджень обґрунтовано теоретико-методологічні засади і розроблено практичні рекомендації, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Аналіз роботи засвідчує, що дисертант володіє достатніми навичками для вирішення наукових задач, що є суттєвими для вирішення науково-практичної проблеми – поглиблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки.

На підставі аналізу дисертаційного дослідження вважаємо, що подана до захисту дисертація Чернявського Івана Юрійовича на тему: «Розвиток інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертацій» і Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року.

Зауваження, що наведені у відгуку опонента, не зменшують науково-теоретичної, методичної та практичної цінності дисертації.

Зміст дисертації на тему: «Розвиток інтелектуального капіталу підприємств аграрної сфери в умовах цифрової економіки» відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)», а її автор - Чернявський Іван Юрійович - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук із зазначеної наукової спеціальності.

Опонент

**декан факультету економічних відносин та фінансів
Державного біотехнологічного університету,
доктор економічних наук, професор**

Тетяна ЛАРИНА

Тетяна Ларина
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу діловодства ДБТУ
Тетяна Ларина